

**BUDUĆNOST OBRADE KARTOGRAFSKE GRAĐE U
KNJIŽNICAMA, ARHIVIMA I MUZEJIMA – INTEGRIRANI
PRISTUP: DA ILI NE?**

THE FUTURE OF CARTOGRAPHIC MATERIAL CATALOGUING IN
LIBRARIES, ARCHIVES AND MUSEUMS – AN INTEGRATED
APPROACH: YES OR NO?

Mira Miletić Drder

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
mmiletic-drder@nsk.hr

UDK / UDC 025.3:912

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 13. 11. 2015.

Sažetak

Istraživanjima je dokazana činjenica da je kartografska građa nazočna u različitim ustanovama znanosti i kulture, a posebice se ističe u pojedinim knjižnicama, arhivima i muzejskim zbirkama. Razvoj standarda formalne obrade, suradnja između ustanova te stalni i rastući zahtjevi korisnika za što boljom i bržom informacijom upućuju na to da je koncept integracije formalne obrade kartografske građe u različitim ustanovama u okviru zajedničkog i jedinstvenog standarda jedan od smjerova kojim bi se moglo krenuti. Izrada novog hrvatskog nacionalnog kataložnog pravilnika prilika je za to. U radu će se razmotriti otvorena pitanja integracije obrade kartografske građe u različitim ustanovama te pokušati odrediti budući smjer.

Ključne riječi: kartografska građa, knjižnice, arhivi, muzeji, katalogizacija, standard

Summary

Cartographic material, as it has been proven by scientific research, is largely kept in various scientific and cultural institutions, especially in certain libraries, archives and museum collections. In order to meet the challenges brought by the development of cataloguing standards, cooperation between institutions, and the constant grow of users' demands for better and faster access to information, the next most logical step to be taken is the concept of integration of the cataloguing rules of cartographic material in different institutions and building joint and unified standards. The composing of a new Croatian national cataloguing standard is a chance to achieve this. The paper considers the important issues of integration of cataloguing rules for cartographic material in various institutions, and also attempts to determine the future direction of development.

Keywords: cartographic material, libraries, archives, museums, cataloguing, standards

Uvod

Kartografska građa obrađuje se prema međunarodnim standardima za katalogizaciju već niz desetljeća. Knjižničarska zajednica prednjači u standardizaciji i u stupnju obrađenosti svih vrsta građe, pa tako i kartografske građe, međutim, potreba sustavne, standardizirane obrade sve je više prisutna i u arhivima i muzejima. Pod okriljem zajednice AKM (arhivi, knjižnice i muzeji) ulažu se naponi da se arhivima, a posebice muzejima, pomogne u sustizanju razine standardizacije obrade fondova u knjižnicama. Provedenim znanstvenim istraživanjem dokazana je činjenica da je i kartografska građa dio fondova knjižnica, arhiva i muzeja u Hrvatskoj.¹ Pokazani primjeri formalne obrade kartografske građe u pojedinim arhivima i muzejima, iako su rijetki u Hrvatskoj, dokazuju da se i u tim ustanovama može uspješno koristiti knjižnični standard za obradu kartografske građe. Razlozi pribjegavanju uporabi knjižničnog standarda ISBD(CM)-a, najvjerojatnije, rekavši bez pretjeranog idealiziranja, leže u tome što su arhivisti i muzealci koji obrađuju kartografsku građu shvatili da je taj standard primjenjiviji u mnogočemu od arhivskog standarda ISAD(G)-a, kao i od pravila za obradu muzejske dokumentacije koja se primjenjuju za muzejsko katalogiziranje u Hrvatskoj. Izrada novog hrvatskog nacionalnog kataložnog pravilnika prilika je za objedinjavanje kataložne

¹ *Vidi:* Miletić Drder, Mira. Kartografske zbirke u Hrvatskoj : model virtualnog povezivanja : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2012.

prakse svih baštinskih ustanova na zajedničkoj platformi, a pod vodstvom knjižničarske zajednice. Cilj je rada teorijski razmotriti budućnost formalne obrade kartografske građe, u svjetlu činjenice da je budućnost već počela razvojem informacijskih tehnologija, posebice na prijelazu u 21. stoljeće. Pravilno sagledavanje suvremenog konteksta u kojemu kartografska građa egzistira, okvir je za određivanje smjera budućnosti formalne obrade. Ponajprije institucionalni u kojemu se nalazi analogna kartografska građa, s naglaskom na to da mora pokrivati sve ustanove znanosti i kulture, a ne samo knjižnice, a neizostavno i virtualni u kojemu je okupljanje lakše ostvarivo, ako ne i imperativ vremena u kojemu živimo. Kartografska građa, analogna, digitalna i digitalizirana, dio je općeg znanstvenog i društvenog konteksta te se prema njoj na taj način treba i odnositi. Prikazati i analizirati osnovne značajke dosadašnje formalne obrade kartografske građe u knjižnicama, arhivima i muzejima važno je kako bismo dokazali da u budućnosti moramo težiti objedinjenoj obradi te bržoj i lakšoj razmjeni podataka. Na takav stav prisiljava nas globalni informacijski kontekst i jasno je da drugoga načina nema, osim ostati izoliran, anoniman i na taj način nekoristan društvenoj zajednici. Postojeći standardi i oni u nastajanju sredstvo su ispunjenja toga cilja i cijela zajednica informacijskih stručnjaka (knjižničara, arhivista i muzealaca) mora zajednički raditi na njihovu poboljšanju, osuvremenjivanju i, naravno, korištenju. Uloga nas knjižničara i knjižničnih kataloga je jasna – učiniti građu dostupnom. Dugogodišnje iskustvo knjižničare i njihove standarde stavlja u vodeću poziciju određivanja smjera i dorade standarda te iskorištavanja i uporabe postojećih bibliografskih podataka. Informacijske tehnologije već niz godina omogućuju računalnu katalogizaciju, razvijeni su međunarodni standardi, zadatak knjižničara je brza prilagodba, a kartografskih knjižničara prilagodba i suradnja u svim aspektima kartografije, a ne samo knjižničarstvu. Fleksibilnost i bolja komunikacija među standardima našu bi djelatnost učinila prepoznatljivijom i prihvaćenijom u društvu.

1. Suvremeni kontekst kartografske građe

Razmatranje obrade kartografske građe ne može biti potpuno ako se ne osvrnemo na kontekst prožimanja suvremenih tehnologija i digitaliziranog kartografskog kulturnog naslijeđa kao nužnog okvira za skladno i pravilno funkcioniranje kartografske građe u analognom i digitalnom svijetu. Komisija za digitalno kartografsko kulturno naslijeđe Međunarodnog kartografskog

društva (ICA),² strategiju razvoja temelji na uspostavi inovativnog koncepta i konteksta ekosustava kartografskog kulturnog naslijeđa (*cartoheritage*), u kojemu surađuju i nadopunjuju se kulturne ustanove kao imatelji kartografske građe (knjižnice, arhivi, muzeji i galerije),³ kartografsko-geodetske ustanove kao proizvođači, akademska i obrazovna zajednica kao korisnici građe i informacija itd. Osnovni je cilj konceptualizacija zbirke kartografske građe u znanstvenom, obrazovnom, kulturnom, javnom i društvenom kontekstu na nacionalnoj razini te suradnja na međunarodnoj razini. U Europi i svijetu dokazana je činjenica da se kartografska građa čuva u sve tri vrste ustanova. Međutim, koliki je stupanj formalne obrađenosti građe te koliko je shvaćena činjenica da je formalna obrada temelj razvoja i digitalnih zbirki i knjižnica, pitanje je za daljnja istraživanja. Terminološke razlike prema kojima arhivi čuvaju građivo, knjižnice građu, a muzeji muzejske predmete, smatramo da nisu najveći problem, nego je najveći problem neobrađenost kartografskih fondova, posebice u muzejima i arhivima. Neobrađenost fondova najvjerojatnije je rezultat nedovoljnih i/ili neadekvatnih materijalnih i ljudskih resursa, nedostatak standarda i inercija. Korisnički aspekt knjižnične djelatnosti nužno je doveo do organizacija građe i znanja, zbog lakše i brže dostupnosti. U knjižnicama se davno shvatilo da se građa mora formalno obrađivati, a kasnije je to dovelo do suradnje i razmjene standardiziranih bibliografskih informacija. U ostalim baštinskim ustanovama djelatnost se razvijala na drugačiji način te su i prioriteta bili drugačiji nego u knjižnicama.

2. Značajke obrade kartografske građe

2.1. Knjižnice

Tradicijska prikupljanja kartografske građe u knjižnicama stara je više stotina godina. Sredinom 20. stoljeća, razvojem informacijskog doba, javila se potreba za sustavnijom organizacijom kartografskog fonda u različitim vrstama knjižnica. U okviru informacijskih i komunikacijskih znanosti i knjižničarstva razvila se i grana kartografsko knjižničarstvo (*map librarianship*). Razvojem knjižničarstva i pravila za katalogizaciju u Europi, njima je uz ostalu građu

² Commission on Cartographic Heritage into the Digital [citirano: 2015-11-03]. Dostupno na: <http://cartography.web.auth.gr/ICA-Heritage/>

³ Komisija proširuje kontekst imatelja kartografske građe uz knjižnice, arhive i muzeje i na galerije, GLAM – *galleries, libraries, archives, museums*.

obuhvaćena i kartografska građa. U Hrvatskoj se od početka formalne obrade kartografske građe koristio međunarodni standard ISBD(CM) zbog poznatoga razloga – *Pravilnik i priručnik za katalogizaciju* doktorice E. Verone ne donosi odredbe za formalnu obradu kartografske građe.⁴ Godine 1982. Hrvatsko bibliotekarsko društvo izdalo je autorizirani, prevedeni ISBD(CM). Standard je prilagodila, prevela i nadopunila hrvatskim primjerima Dušanka Čanković.⁵ Nije pretjerano istaknuti da je pravovremeni prijevod ISBD(CM)-a u Hrvatskoj imao izuzetnu važnost u „držanju koraka“ s europskim i svjetskim kartografskim zbirkama te omogućio standardiziranu formalnu obradu prije svega kartografskog fonda Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a kasnije i ostalih. Golem je doprinos koji je D. Čanković dala razvoju hrvatskog knjižničarstva, krenuvši na put u nepoznato, a ostvarivši veliki cilj: u potpunosti obrađen kartografski fond NSK, uveden međunarodni standard obrade i, najvažnije, dala je temelj razvoju sadržajne obrade kartografske građe. Današnje dostignuće obrade kartografske građe u NSK prema formatu MARC 21⁶ u potpunosti je uspostavilo temelj za izgradnju digitalne kartografske zbirke i njezinu afirmaciju putem interneta. U anglo-američkim zemljama, formalna je obrada kartografske građe najdalje otišla u smislu standarda, obrađenosti i razvoja. U organizaciji ALA-e (American Library Association), a u skladu s pravilima za katalogizaciju AACR2 (*Anglo-American Cataloging Rules*), izdano je nekoliko izdanja priručnika za kartografsku građu.⁷ Već niz godina nastoje se riješiti i rastući problemi obrade i poslovanja s elektroničkom kartografskom građom te vrlo kompleksne i zahtjevne obrade starih i rijetkih karata, rukopisnih karata i drugih vrsta kartografske građe. Objedinjeno izdanje standarda

⁴ Verona, Eva. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983-1986. Dio 1: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. 1986. Str. 9.

⁵ ISBD(CM) : međunarodni standardni bibliografski opis kartografske građe / preporuke Zajedničke radne grupe za izradbu Međunarodnoga standardnog bibliografskog opisa kartografske građe što ju je osnovala Komisija za katalogizaciju i Podsekcija za zemljopis i zbirke zemljopisnih karata Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; [prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Dušanka Čanković]. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1982.

⁶ Miletić Drder, Mira. *Kartografska građa : upute za katalogizaciju prema formatu MARC 21* [citirano: 2015-11-05]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011. Dostupno na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/02/kartografska-grada_final_zadnja.pdf

⁷ *Cartographic materials : a manual of interpretation for AACR2. 2002 revision*. Chicago : American Library Association [etc.], 2003.

ISBD⁸ donijelo je određena poboljšanja i dopune u obradi kartografske građe (*cartographic resources*) te riješilo kartografske knjižničare određenih nedoumica u obradi određenih vrsta kartografske građe, kao što su globusi, atlasi, starija kartografska građa i elektronička kartografska građa. Međutim, ranije zasebno izdanje standarda, ISBD(CM), bilo je na neki način jednostavnije za uporabu knjižničarima, a posebno arhivistima i muzealcima, koji kataložno obrađuju isključivo kartografsku građu, a ostale vrste građe nisu predmet njihova zanimanja i obrade.

2.2. Arhivi

Autorice M. Jurić⁹ i M. Slukan¹⁰, kartografske arhivistice Hrvatskoga državnog arhiva, dokazale su i pokazale da se i u arhivima mogao vrlo uspješno primijeniti ISBD(CM) za formalni opis nacrti i planova arhivske zbirke. M. Slukan¹¹ ističe da je gradivo kartografskih zbirki specifična vrsta gradiva u arhivima te da propisi i načela *Opće međunarodne norme za opis arhivskog gradiva* (ISAD(G)) nisu dostatni za opis kartografske građe, nego da se u arhivima u formalnoj obradi kartografskih fondova treba upotrebljavati ISBD(CM). Hugo L. P. Stibbe,¹² teoretičar kartografskog knjižničarstva i arhivistike, međutim, smatra da je kartografska građa jednaka i u arhivima i u drugim ustanovama, kao i u knjižnicama, ali da je pristup obradi i korištenju različit. S tom konstatacijom mogli bismo se složiti, no, nije li pristup različit i u različitim vrstama knjižnica? Primjerice, u zavičajnim zbirkama narodnih ili gradskih knjižnica, kartografska je građa često nedjeljiv dio ostavština i to može odrediti na koji način će se obrađivati, vjerojatno ne kao zasebna jedinica

⁸ ISBD : international standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloging Section. Preliminary consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007.

⁹ Jurić, Mirjana. Nacrti, planovi i karte u fondu Zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove : (1869-1921) : metoda obrade, sadržajna fizionomija i valorizacija gradiva za istraživanje. // Arhivski vjesnik 47(2005), 49-72.

¹⁰ Slukan, Mirela. Mogućnosti primjene ISBD(CM) standarda u opisu i sređivanju zbirki karata i nacrti u arhivskim ustanovama. // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 124-132.

¹¹ Slukan, Mirela. Opis kartografskog gradiva. // Arhivski vjesnik 39(1996), 65.

¹² Stibbe, Hugo L. P. Cataloguing cartographic materials in archives. // Maps and related cartographic materials : cataloging, classification and bibliographic control / Paige G. Andrew, Mary Lynette Larsgaard, editors. New York [etc.] : The Haworth Information Press, cop. 1999. Str. 443-463.

građe nego kao dio ostavštine, na razini zbirke. M. L. Larsgaard smatra da se kartografska jedinica u arhivu, koja ima značenje sama za sebe, ne može ni pronaći ni interpretirati kao karta, tj. dokument koji je sam za sebe izvor informacija, ako je obrađena prema načelu provenijencije, tj. dijela određene cjeline koja nije, tj. ne mora biti kartografska.¹³ Budući da se arhivisti kao i knjižničari u okviru ustanova moraju držati pravila za formalnu obradu i rijetko imaju slobodu odlučivanja koji će standard koristiti, jedino rješenje je integracija u obliku zajedničkog standarda ili pravilnika za katalogizaciju.

2.3. Muzeji

Formalna obrada kartografske građe u muzejima znatno se razlikuje od one u arhivima, a pogotovo od obrade u knjižnicama. Kartografska građa u muzejima nalazi se u sklopu muzejskih zbirki, dokumentacije ili fondova muzejskih knjižnica. Autorica S. Radovanlija-Mileusnić, knjižničarka iz muzejskog okruženja, na temelju istraživanja utvrđuje da su u muzejima zbirke razglednica, zemljopisnih karata, plakata i sl. najčešće zasebne muzejske zbirke u kojima se građa tretira kao muzejski predmeti, a u manjem broju kao dio fondova muzejskih knjižnica gdje su najčešće smješteni atlasi.¹⁴ U najvećem broju muzeja u Hrvatskoj kartografska se građa nalazi u sklopu povijesnih zbirki predmeta, posebice ako se radi o vrijednim starim ili rukopisnim kartama. Kartografska građa tada čini primarni muzejski fond. Ukoliko je kartografski fond u sklopu muzeja smatran knjižničnom ili arhivskom građom tada predstavlja sekundarne fondove.¹⁵ Inventarizacija je u svojim postupcima gotovo identična katalogizaciji u knjižnicama te je možemo smatrati formalnom obradom. Nažalost, zajedničkog standarda nema, a točni postupci inventarizacije nisu propisani. Uz slijeđenje zakonske obveze inventarizacije građe u muzejima, formalna obrada kartografske građe primjenom načela i standarda kartografskoga knjižničarstva u muzejskim zbirkama uvelike bi pridonijela standardizaciji i objedinjenom pristupu kartografskoj građi u okruženju AKM-a.

¹³ Larsgaard, Mary Lynette. *Map librarianship*. Littleton : Libraries Unlimited, 1987. Str. 160-161.

¹⁴ Radovanlija-Mileusnić, Snježana. Mjesto i uloga knjižnice u muzeju. // 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 174-186.

¹⁵ Miletić Drder, Mira. Kartografske zbirke u Hrvatskoj. *Nav. dj.* Str. 29-31.

3. Standardi

Razmatranje teme formalne obrade građe nije cjelovito bez osvrta na postojeće standarde (čiju važnost nije potrebno posebno ni isticati) jer ne bi postojao temelj, a razmjena podataka bila bi vrlo teška.

*Priručnik za katalogizaciju kartografske građe AACR2*¹⁶ najopsežniji je pravilnik takve vrste u svijetu. Elementima opisa i dodacima pokriveni su svi mogući aspekti katalogizacije kartografskih publikacija i još se razvijaju. Bitno je još jednom istaknuti da je taj priručnik namijenjen i knjižničnoj i arhivskoj zajednici kartografskih zbirki.

Uz druge mnogobrojne IFLA-ine standarde, razvijena je studija FRBR (*Functional Requirements for Bibliographic Records*) *Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa*, koja ima dva osnovna cilja. A. Barbarić razmatra probleme primjene i razloge odgađanja primjene studije FRBR u međunarodnoj knjižničarskoj zajednici. Navodi da je implementacija konceptualnog modela FRBR ograničena postojećim kataložnim načelima, pravilnicima i formatima.¹⁷ R. Kalf istražuje mogućnosti primjene standarda FRBR u kartografskim zbirkama. Navodi da se u potpunosti slaže s M. Larsgaard koja ustvrđuje da prije odluke o primjeni modela FRBR, zajednica katalogizatora kartografske građe mora biti svjesna činjenice da se radi o konceptualnom modelu čiji pristup nije jednostavan ni uobičajen za obradu kartografske građe te da kataložni pravilnici i standardi kao što je MARC 21 i razvoj knjižničnih programa moraju tek dosegnuti razinu pristupa konceptualnom modelu FRBR.¹⁸ Pokušajem harmonizacije standarda FRBR-a i muzejskog standarda CIDOC-CRM-a napravljen je iskorak koncepta FRBR-a prema muzejskoj zajednici.¹⁹ RDA (*Resource Description and Access*) novi je standard razvijan na temeljima AACR2-a i usklađivanja s konceptom FRBR-a. A. Chapman

¹⁶ Cartographic materials. Nav. dj.

¹⁷ Barbarić, Ana. Entitet izraz konceptualnog modela FRBR : od teorijskog značaja do praktične primjene. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 142-166.

¹⁸ Kalf, Ruth. FRBR : an opportunity for map collections and map users? [citirano: 2014-01-30]. // *Liber Quarterly* 18, 2(2008). Dostupno na: <http://liber.library.uu.nl/>

¹⁹ Ivanović, Jozo; Tinka Katić; Goran Zlodi. FRBR & CIDOC-CRM : perspektive harmonizacije. // 9. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Ivana Zenić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 66-78.

ističe problem velikog broja standarda metapodataka te potrebu za njihovim ujednačavanjem, koje bi se postiglo novim standardom RDA-om.²⁰ P. Andrew, S. Moore i M. Larsgaard autori su novog izdanja priručnika za uporabu standarda RDA u katalogizaciji kartografske građe.²¹ RDA nikako ne možemo smatrati, kao ni FRBR, standardom samo za formalnu katalogizaciju, nego su autori usredotočeni i na geografske predmetne odrednice i pododrednice kao polazišta za opis. Izuzetno je važno istaknuti da autori smatraju da će to biti koristan priručnik za sve koji katalogiziraju i obrađuju kartografsku građu u knjižnicama, arhivima i ostalim baštinskim ustanovama. Donose pregled opisa kartografskih izvora, odnosno građe, usporedbu s MARC standardima te ističu prednosti i mane standarda. S. Traill analizira razvoj i promjene koje se događaju u katalogizaciji kartografske građe tijekom posljednjih desetak godina. Točna je njezina konstatacija da je mnogo postignuto, ali je ostalo još puno posla. Posebice za mrežnu i digitalnu kartografsku građu i podatkovne datoteke kojima je potrebno posvetiti još dosta rada i izučavanja.²²

Standardi metapodataka prisutni su već niz godina u kontekstu obrade i pristupa digitaliziranoj građi i objektima na internetu. Poznato je da su metapodaci potrebni da bi se digitalizirana kartografska građa, kao i ostala digitalizirana slikovna građa, formalno organizirala u virtualnom kontekstu, a osnovna im je funkcija pronalaženje i pristup građi. Analogna građa treba biti opisana prema propisima i smjernicama međunarodnih standarda, međutim, kad ona postane digitalni objekt standardi metapodataka imaju odlučujuću ulogu pri pristupu i identifikaciji digitalnog objekta. Pojavom kartografske građe u elektroničkom obliku, javila se potreba organizacije geografskih informacija, a s tim povezano i korištenja standarda metapodataka.²³ J. Smits²⁴

²⁰ Chapman, Ann. RDA : a new international standard [citirano: 2014-01-14]. // *Ariadne* 49(2006). Dostupno na: <http://www.ariadne.ac.uk/issue49/chapman/>

²¹ Andrew, Paige G.; Susan M. Moore; Mary Lynette Larsgaard. *RDA and cartographic resources*. London : Facet Publishing, 2015.

²² Traill, Stacie. Exploring the terra incognita of access and discovery : the evolution of cartographic cataloging in the twenty-first century. // *Journal of Map and Geography Libraries* 10(2014), 48-61.

²³ Klarin, Sofija; Mira Miletić Drder. Standardi i formati za opis elektroničke kartografske građe. // 6. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 129-141.

²⁴ Smits, Jan. Digital metadata, standards for communication and preservation [citirano: 2011-01-15]. Dostupno na: <http://liber-maps.kb.nl/articles/metamalta.htm>

smatra da su formati metapodataka od velike pomoći u organizaciji rada kartografskih zbirki, pretraživanju i pribavljanju same građe za krajnjeg korisnika, a njihova struktura i sadržaj prikladni za internet i jednostavni za izradu. Najčešće korišten standard metapodataka u knjižničarskoj zajednici je *Dublin Core*²⁵, za sve vrste građe. *Dublin Core* (DC) format je metapodataka koji se sastoji od petnaest osnovnih elemenata i njihovih kvalifikatora.²⁶ Koristi se za opis vizualne, tj. slikovne građe dostupne na internetu, a kako je kartografska digitalizirana i elektronička građa najčešće izrađena u obliku slikovnih datoteka nije rijetko da se taj standard metapodataka odabire za opis snimljene ili skenirane građe u projektima digitalizacije. FGDC – *Content Standard for Digital Spatial Metadata* (FGDC-STD-001-1998)²⁷ standard je metapodataka koji je izradio Državni odbor geografskih podataka SAD-a (Federal Geographic Data Committee) i najviše je korišten format metapodataka za prostorne podatke i geoinformacije u SAD-u. Osnovna je zamjerka tom formatu metapodataka njegova opsežnost i neprimjenjivost za opis jednostavnih digitalnih datoteka. Ozbiljna je zamjerka knjižničarske zajednice njegova neusklađenosti s formatima MARC. Iz toga razloga FGDC-CSDGM nije bio u širokoj uporabi pri objavljivanju kartografske građe iz knjižnica i ostalih baštinskih ustanova na internetu.²⁸ V. Cetl²⁹ analizira standarde metapodataka za geografske i prostorne informacije. Navodi da standard FGDC-CSDGM definira strukturu i sadržaj za 220 elemenata metapodataka. Donošenjem međunarodne norme ISO 19115 *Geographic Information – Metadata*,³⁰ standarda za metapodatke, 2003. odlučeno je u FGDC-u da se pristupi postupnoj tranziciji metapodataka izrađenih po FGDC-CSDGM-u prema metapodacima izrađenima sukladno propisima ISO 19115. ISO 19115 definira preko četiri stotine elemenata metapodataka u nekoliko paketa te sadrži elemente za identifikaciju, izborne

²⁵ Dublin Core metadata initiative [citirano: 2014-06-28]. Dostupno na: <http://dublincore.org/>

²⁶ Using Dublin Core – the elements [citirano: 2014-06-28]. Dostupno na: <http://dublincore.org/documents/usageguide/elements.shtml>

²⁷ Content standard for digital spatial metadata [citirano: 2014-05-20]. Dostupno na: <http://www.fgdc.gov/metadata/csdgm/>

²⁸ Klarin, Sofija; Mira Miletić Drder. Nav. dj. Str. 138.

²⁹ Cetl, Vlado. Metapodaci za potrebe zagrebačke infrastrukture prostornih podataka [citirano: 2011-02-11]. Zagreb : Sveučilište u Zagrebu, Geodetski fakultet, 2009. Dostupno na: <https://e-uprava.apis-it.hr/zip/Default.aspx>

³⁰ ISO 19115 Geographic information – metadata [citirano: 2015-02-11]. Dostupno na: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=26020

elemente, obavezne elemente za različite vrste podataka ili alternativni opis. Taj se standard koristi za vizualnu analizu geografskih podataka i povezivanje skupova podataka. Osnovno načelo standarda je da podaci moraju odgovarati raznovrsnom krugu korisnika. To je i razlog prihvaćanja toga standarda metapodataka za geografske informacije u velikim projektima povezivanja baštinske kartografske građe na internetu. Za pretpostaviti je da se ISO 19115 nameće kao najprihvatljiviji standard metapodataka razvojem koncepta geoknjžnice.³¹ J. Ivanović upozorava na važnost metapodataka u upravljanju i zaštiti elektroničkih dokumenata u kontekstu arhivske djelatnosti.³² C. Montaner³³ ističe da je pitanje uporabe standarda metapodataka za kartografsku građu, odnosno prostorne podatke nadišlo okvire kartografskih zbirki činjenicom da proizvođači elektroničke kartografske građe i prostornih podataka opisuju građu svojim standardima metapodataka. Proces metakatalogizacije, kako navodi ista autorica, započinje samom proizvodnjom i nakladom, a posebno konceptom pristupa pitanju distribucije kartografske građe u elektroničkom obliku i prostornih podataka. Digitalizacija analogne građe kartografskih zbirki prouzročila je pojavu više vrsta virtualnih kataloga kartografske građe na internetu, i s tim povezano korištenje različitih standarda metapodataka. Kartografske se zbirke tradicionalno koriste standardima međunarodne knjižničarske zajednice za strojno čitljivo katalogiziranje, kao što je primjerice MARC 21, a proizvođači elektroničke kartografske građe koriste ISO 19115 standard metapodataka za geoinformacije. Rješenje za kartografske zbirke bi bilo, prema istoj autorici, koordinacija i ujednačavanje dvaju spomenutih standarda kako bi se olakšao pristup kartografskom kulturnom naslijeđu u elektroničkom obliku.

ICOM (International Council of Museums), Međunarodni savjet za muzeje u sklopu CIDOC-a (International Committee for Documentation), Međunarodnog komiteta za dokumentaciju objavilo je 1995. *Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu, CIDOC-ove podatkovne kategorije.*

³¹ Boxall, James. Geolibraries : geographers, librarians and spatial collaboration [citirano: 2015-10-14]. // Canadian Geographer = Le géographe canadien 47, 1(2003), 18-27. Dostupno na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1541-0064.02e09/pdf>

³² Ivanović, Jozo. Sheme metapodataka u upravljanju dokumentima. // Arhivski vjesnik 44(2001), 103-121.

³³ Montaner, Carme. Disseminating digital cartographic heritage : standards and infrastructures [citirano: 2015-10-14]. // e-Perimtron 4, 1(2009), 53-54. Dostupno na: http://www.e-perimtron.org/Vol_4_1/Montaner.pdf

Prema G. Zlodiju, *Smjernice* su prevedene na hrvatski jezik, a prijevod je objavljen u *Vijestima muzealaca i konzervatora*, kao prilog broja 1-4, 1999. Prema istome autoru, uloga je tih *Smjernica*, između ostaloga, da čine osnovu za međunarodni muzejski informacijski standard te osnovu za nove nacionalne smjernice i standarde ukoliko trenutačno nema projekta razvoja muzejskog standarda u pojedinoj zemlji.³⁴ Smjernice i pripadajući standardi mogu poslužiti kao polazište za standardizaciju, model za manualne ili računalne dokumentacijske sustave, mogu se upotrijebiti kao osnova inventara ili potpunog kataloga zbirki itd.

Zaključak

Formalna obrada kartografske građe temelj je izgradnje, ne samo mrežnih kataloga koji će pružiti brzu, točnu i kvalitetnu informaciju korisnicima kataloga, nego i digitalnih zbirki i različitih digitalnih kartografsko-prostornih sadržaja na internetu. Razvojem tehnologije svijet se zbližio, a time i potreba za jedinstvenim pristupom podacima i građi. Ujedinjavanje obrade i pristupa kartografskoj građi, ali uz poštovanje zasebnih zakonitosti arhivske, knjižnične i muzejske djelatnosti, koliko je to moguće i potrebno, temelj su i digitalizaciji fondova kartografskih zbirki te njihovom budućem virtualnom objedinjavanju. Budući da knjižničarska zajednica uvelike prednjači po razvoju standarda obrade te količini standardizirano obrađene građe dostupne putem kataloga, smatramo da bi trebala biti vodeća snaga te dati smjer budućeg ujedinjavanja kataložnih pravila za sve vrste baštinskih ustanova. Zajednički projekt hrvatskog nacionalnog kataložnog pravilnika prilika je za takvu koordinaciju i usuglašavanje te integrirani pristup u skoroj budućnosti. Mišljenja smo da bi se obrada kartografske građe i u arhivima i muzejima trebala prilagoditi odredbama knjižničnih standarda formalne obrade i metapodataka. Usto, nikako se ne smije zaboraviti činjenica da je kartografska građa važan dio i drugih znanstvenih, stručnih i popularnih djelatnosti te se ne može u potpunosti identificirati u formalnoj obradi s knjižnom građom, nego mora zadržati svoje posebnosti i unutar knjižničnih standarda kao i do sada. Razvoj

³⁴ Zlodi, Goran. CIDOC-ove Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu i Dublin Core : problemi i perspektive. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 73-81.

digitalne kartografske građe i infrastrukture prostornih podataka te nužnost identifikacije digitaliziranih zbirki vrijednih kartografskih fondova kulturnog naslijeđa, u prvi plan stavlja standarde metapodataka i iskoristivost podataka standardā za računalno katalogiziranje. Budućnost je u njihovoj harmonizaciji i zbližavanju te suradnji svih čimbenika koji se bave građom i informacijama, od proizvođača do obrađivača i na kraju korisnika i konzumenata same građe i informacija. Stoga možemo zaključiti da je jedini ispravan odgovor integrirani pristup, u okviru zajedničkog standarda ili pravilnika za kartografsku građu u svim oblicima i na svim medijima, koji će biti dijelom zajedničkog standarda ili pravilnika za sve vrste građe.

LITERATURA

Andrew, Paige G.; Susan M. Moore; Mary Lynette Larsgaard. RDA and cartographic resources. London : Facet Publishing, 2015.

Barbarić, Ana. Entitet izraz konceptualnog modela FRBR : od teorijskog značaja do praktične primjene. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 142-166.

Boxall, James. Geolibraries : geographers, librarians and spatial collaboration [citirano: 2015-10-14]. // Canadian Geographer = Le géographe canadien 47, 1(2003), 18-27. Dostupno na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1541-0064.02e09/pdf>

Cartographic materials : a manual of interpretation for AACR2. 2002 revision. Chicago : American Library Association [etc.], 2003.

Cetl, Vlado. Metapodaci za potrebe zagrebačke infrastrukture prostornih podataka [citirano: 2011-02-11]. Zagreb : Sveučilište u Zagrebu, Geodetski fakultet, 2009. Dostupno na: <https://e-uprava.apis-it.hr/zip/Default.aspx>

Chapman, Ann. RDA : a new international standard [citirano: 2014-01-14]. // Ariadne 49(2006). Dostupno na: <http://www.ariadne.ac.uk/issue49/chapman/>

Commission on Cartographic Heritage into the Digital [citirano: 2015-11-03]. Dostupno na: <http://cartography.web.auth.gr/ICA-Heritage/>

Content standard for digital spatial metadata [citirano: 2014-05-20]. Dostupno na: <http://www.fgdc.gov/metadata/csdgm/>

Dublin Core metadata initiative [citirano: 2014-06-28]. Dostupno na: <http://dublin-core.org/>

ISBD : international standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloging Section. Preliminary consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007.

ISBD(CM) : međunarodni standardni bibliografski opis kartografske građe / preporuke Zajedničke radne grupe za izradbu Međunarodnoga standardnog bibliografskog opisa kartografske građe što ju je osnovala Komisija za katalogizaciju i Podsekcija za zemljopis i zbirke zemljopisnih karata Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; [prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Dušanka Čanković]. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1982.

Ivanović, Jozo. Sheme metapodataka u upravljanju dokumentima. // Arhivski vjesnik 44 (2001), 103-121.

Ivanović, Jozo; Tinka Katić; Goran Zlodi. FRBR & CIDOC-CRM : perspektive harmonizacije. // 9. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Ivana Zenić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 66-78.

ISO 19115 Geographic information – metadata [citirano: 2015-02-11]. Dostupno na: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=26020

Jurić, Mirjana. Nacrti, planovi i karte u fondu Zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove : (1869-1921) : metoda obrade, sadržajna fizionomija i valorizacija gradiva za istraživanje. // Arhivski vjesnik 47(2005), 49-72.

Kalf, Ruth. FRBR : an opportunity for map collections and map users? [citirano: 2014-01-30]. // *Liber Quarterly* 18, 2(2008). Dostupno na: <http://liber.library.uu.nl/>

Klarin, Sofija; Mira Miletić Drder. Standardi i formati za opis elektroničke kartografske građe // 6. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 129-141.

Larsgaard, Mary Lynette. *Map librarianship*. Littleton : Libraries Unlimited, 1987.

Miletić Drder, Mira. Kartografska građa : upute za katalogizaciju prema formatu MARC 21 [citirano: 2015-11-05]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011. Dostupno na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/02/kartografska-grada_final_zadnja.pdf

Miletić Drder, Mira. Kartografske zbirke u Hrvatskoj : model virtualnog povezivanja : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2012.

Montaner, Carme. Disseminating digital cartographic heritage : standards and infrastructures [citirano: 2015-10-14]. // *e-Perimetron* 4, 1(2009), 53-54. Dostupno na: http://www.e-perimetron.org/Vol_4_1/Montaner.pdf

Radovanlija-Mileusnić, Snježana. Mjesto i uloga knjižnice u muzeju. // 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 174-186.

Slukan, Mirela. Mogućnosti primjene ISBD(CM) standarda u opisu i sređivanju zbirki karata i nacrti u arhivskim ustanovama. // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Str. 124-132.

Slukan, Mirela. Opis kartografskog gradiva. // Arhivski vjesnik 39(1996), 65-71.

Smits, Jan. Digital metadata, standards for communication and preservation [citirano: 2011-01-15]. Dostupno na: <http://liber-maps.kb.nl/articles/metamalta.htm>

Stibbe, Hugo L. P. Cataloguing cartographic materials in archives. // Maps and related cartographic materials : cataloging, classification and bibliographic control / Paige G. Andrew, Mary Lynette Larsgaard, editors. New York [etc.] : The Haworth Information Press, cop. 1999. Str. 443-463.

Traill, Stacie. Exploring the terra incognita of access and discovery : the evolution of cartographic cataloging in the twenty-first century. // Journal of Map and Geography Libraries 10(2014), 48-61.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983-1986. Dio 1: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. 1986.

Using Dublin Core – the elements [citirano: 2014-06-28]. Dostupno na: <http://dublin-core.org/documents/usageguide/elements.shtml>

Zlodi, Goran. CIDOC-ove Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu i Dublin Core : problemi i perspektive. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 73-81.